

KJAK

Sildarok og rukkulív

– kostnaðurin av at vera hjáland**Hogni Hoydal***formaður í Tjóðveldi*

Sildamálið og makrelmálið eru skúladømi um, hvussu nógv tað kostar okkum sum tjóð og samfelag, at vit ikki skipa okkum sum sjálvstøðuga tjóð og taka ábyrgd av okkara egnu viðurskiftum í heimssamfelagnum. Vit missa í møguleikum, peningi og menning og spilla orkuna til tess at halda á lívi mytuna um tann sonevnda "ríkisfelagskapin"

"Sildarok í Singapore, rukkulív í London Town", syngja Vestmenn í einum av teirra frálíku og skemtiligu lögum.

Skal ikki meira rukkulív spyrjast burturúr teirri álvarsligu støðu, sum silda- og makrelmálið prógva, so er alneyðugt at leggja heimastýrishamin og hjálanda-hugsanina av.

Strategisk samáhugamál

Tjóðveldi mælti longu á heysti í 2008 til at krevja munandi størri makrelkvotu. Hetta varð bygt á, at Árni M. Dam á Norðskála av sínum eintingum hevði savnað inn prógv og tilfar um munandi øktan makrel í føroyskum sjógvi. Og saman við Framsókn og Javnaðarflokkinum hava vit síðani 2010 lagt trýst á landsstýrið til tess at

krevja nýggja sildaavtalu og størri part til Føroya.

Strategiin, sum Tjóðveldið støðugt hevur mælt til, er greið:

1. Vit skulu vinna okkum støðu sum sjálvstøðugt land og umboða okkum sjálv í og móttvegis teimum altjóða felagsskapum, sum hava týðning fyri okkara støðu og rættindi: Tildømis ST, WTO og EFTA. Hetta hevði styrkt øll okkara krøv og samráðingarstøðu umgangandi – og hevði gjørt tað munin truplari hjá ES ella øðrum at hótt við stongsli og tiltøkum.

2. Vit skulu byggja á okkara sentralu støðu sum miðdepil í Norðuratlantshavi, har vit hava sera góð og greið krøv. viðvíkjandi øllum teimum týðningarmestu ferðandi fiskastovnunum: Sild, makreli og svartkjafti.

3. Vit skulu byggja upp okkara strategisku samáhugamál (strategiskar alliansur) við onnur lond kring Norðuratlantshav. Ikki tí, at tey vilja "geva" okkum nakað, tí tey stríðast sjálvsagt fyri sínum áhugamálum. Men tí, at vit hava samáhugamál við tey í málinum um at umsita og býta bæði sild, makrel og svartkjaft. Og tey londini, vit skulu royna at byggja upp strategisk samáhugamál við eru: Ísland, Grønland og Russland. Noreg átti sjálvsagt at verið ein partur av hesum, men tíverri hevur Noreg av politiskum orsökum valt at kasta saman við ES í øllum málum um ferðandi fiskastovnarnar í Norðuratlantshavi.

4. Føroyar skulu ganga fremst at gera havransóknir og savna inn øll vísindalig prógv um støðuna og broytingarnar í fiskastovnunum. Tí hava vit ár undan ári skotið upp at játta 2 mió. krónur afturat árliga til Havstovuna til rannsóknir í uppsjóvarstovnunum. Og tí fekk Tjóðveldi við bit og slit eina undirskrivaða avtalu við táverandi minnilutastjórn í 2011 um at byggja nýggja Havransóknarskipið, sum varð gjørt klárt undir CHE-samgonguni. Hendan avtalan er tíverri brotin.

5. Vit skulu miðvíst út í altjóða samfelagið at greiða

frá okkara støðu. Og vit skulu stríðast fyri, at altjóðarættur og vísindaliga grundaðar avtalur millum strandalond eru grundarlagið fyri umsiting av ferðandi fiskatstovnum. Ikki einfaldir búskaparligir og marknaðarligir vøddar – sum ES nú nýtir sum grundarlag. Her hava vit eisini samáhugamál við nógv lond – ikki minst við Norðurlond, sum altíð hava sagt seg styðja altjóðarætt móttvegis búskaparligum valdi.

Glantrileikurin í tí sonevnda "ríkisfelagsskapinum"

Men tíverri verður politiska orkan í Føroyum spilt burtur til at spæla tann vanliga glantrileikin í tí sonevnda "ríkisfelagsskapinum". Tann leikurin snýr seg ikki um at reisa okkum og vinna egin rættindi og møguleikar til Føroya. Hesin leikur snýr seg hinvegin um at snáka og pussa ta uppfunnu myndina av tí sonevnda "ríkisfelagsskapinum" – til tess at fasthalda hjálandastøðuna og lívsgrundarlagið hjá sambandsflokkinum í Føroyum.

Her verður trúttað niður í fólk, at fólkatingsmenn nokk skulu fáa Danmark at "hjálpa okkum stakkals føroyingunum" í silda- og makrelmálinum. Danmark skal ikki viðgerast sum eitt vanligt land við áhugamálum. Men sum onkur serlig vera, ið er sett í hendan heimin til tess at hjálpa føroyingum og grønendingum ímóti tí stóru og óndu verðini, sum vit ómøguliga mugu gerast ein javnsettur partur av.

Vit mugu gerast vaksin sum tjóð og skilja, at onki løgið er í, at Danmark hevur síni áhugamál at røkja. Tað einasta løgna er, at hetta ikki verður viðgjørt opið og erligt. Og tí missa vit ovurstór virði og møguleikar.

Holgar danski er vaknaður

Ein dansk myta sigur, at tá Danmarkar ríki er í vanda, so fer Holgar danski at vakna, har hann hevur sitið og sovið í katakombunum undir borgini á Kronborg.

Og hendan leiklutin sum Holgar danski, spælir ongín so væl sum Edmund Joensen. Pressuskrivini rapla út yvir føroyska almenningin við einum og sama boðskapi: Danska eindarrikið er í

vanda! Men nú hava Edmund og Sambandsflokkurin fingið dansku stjórnina at hjálpa Føroyum, so at danska ríkið kann liva lukkuliga áfram við sínum hjálandum – uttan nakra broyting. Føroyingar sleppa undan at taka ábyrgd, tí hetta skal Danmark nokk orðna og bjarga okkum burturúr.

Men vit minnst øll, hvussu tað gekst, tá ið Edmund Joensen seinast skuldi "fáa Danmark at lyfta eitt mál uppá hægsta politiska stig" og helt uppá, at tann sonevndi "ríkisfelagsskapurin" skuldi hjálpa Føroyum í sildabýtinum.

Sannleikin um sildabýtið

Í 1995-1996 savnaðust strandalondini at samráðast um Norðhavssildina. Tey vóru Noreg, Ísland, Føroyar og Russland. Fiskiførðingar høvdu lagt fram eitt vísindaligt grundarlag fyri einum býti.

Tað politiska býtið, sum lá á borðinum í 1995, var, at Føroyar áttu 6,5%. ES var ikki strandaland, tí Norðhavssildin er nærur ikki í ES sjógvi. Tó hildu strandalondini, at ES átti at fáa 1%.

Hetta býtið var ov lítið fyri Føroyar sambært søguligum tølum. Edmund Joensen var lögmaður, og hann vildi nú hava Danmark at hjálpa og vildi "lyfta samráðingarnar upp á eitt hægri politiskt stig". Tað er jú Danmark, sum umboðar Føroyar í uttanríkismálum. Og hvat var úrslitið?

Jú, Edmund vildi hava Danmark við inn til samráðingarborðið. Danmark segði sjálvandi takk fyri tilboðið. Danmark kravdi, at ES skuldi gerast strandaland. Og endin varð í 1997, at ES nú fekk 8% av sildini, hóast tey als ikki vóru strandaland! Føroyar mistu 1,5% av tí, sum hevði ligið á borðinum, og endaðu við at fáa 5%. So væl royndist "ríkisfelagsskapurin" hjá Edmundi.

Burturúr hesum partinum av Norðhavssildini, sum ES og Danmark als ongan rætt høvdu til, hevur danska pelagiska vinnan fingið stóran vinning alt síðani 1996 – í heili 17 ár.

Veruleikin um revsitiltøkini

Danmark og ES dugdu altso sera væl at gagnnýta støðuna

og Edmund í 1997. Og hetta áttu vit sjálvandi at lært av. Men nú skulu vit aftur dagliga hoyra um, at Danmark skal royna at "avmarka boykott" og so framvegis. Og tað fer at koma meiri enn. Vit fara at hoyra um fólkatingsmenn, sum siga, at teir trýsta dansku stjórnina, men "at Danmark fær onki gjørt og hevur als onga veruliga ávirkan á málið. Men at danska stjórnin kann trýstast til at atkvøða "blankt", tí tað er frægasta loysnin, ið kann fáast". Og so framvegis.

Men veruleikin er tann, at Danmark kundi sjálvsagt havt steðgað revsiheimildunum hjá ES í fjør. Tey atkvøddu blankt millum ráðharrarnar. Og Danmark kann eisini steðga revsitiltøkum móti Føroyum nú, um tey veruliga leggja nakað í tað. Hugsíð tykkum, um ES ætlaði at boykotta Niðurlandsku Antillurnar, tær fronsku koloniirnar ella tey eftirverandi bretsku hjálandini. Halda tit, at tað nakrantíð hevði komið hartil í ES? Tað hevði langt síðani verðið steðgað í føðingini.

Danmark kundi eisini sagt týðiliga: Tað var ein heilt skeiv gongd og eitt skeivt býti, tá ES gjørdist strandaland í Norðhavssildini – og entá fekk meira enn strandalandið Føroyar. Tí eigur ES sjálvandi at geva hendan órætta partin frá sær. Tá hevði skjótt kunnað fingist semja millum øll strandalondini, tí bæði Ísland og Russland eru púra samd við okkum um, at ES átti ongantíð henda partin.

Men Danmark velur ikki at gera hetta, tí tey víga onnur og egin áhugamal hægri. Tess fyrr, vit ásanna hetta, tess betri verða okkara møguleikar – og tess betri kunnu vit samskipta við Danmark og onnur sum vaksin og javnbjõið fólk.

Ein vitjan til pussingar

Tíverri tykist endamálið við komandi vitjanini hjá danska forsætisráðharranum í Føroyum ikki at vera at fáa nakran veruleika á borðið. Heldur er endamálið eittans: At halda uppi hesi mytuni um "ríkisfelagsskapin", sum skal bjarga og hjálpa okkum, so at vit ikki skulu finna uppá at taka ábyrgd av egnum landi og gerast ein sjálvstøðug tjóð. Og hetta fer at verða messað aftur og aftur í sambandi við vitjanina.

Kostnaðurin av at vera hjáland

Men henda støðan vísir enn einaferð, at vit missa ovurstór virðir og møguleikar, tí at vit fáa ikki handlað frælst í altjóða samfelagnum. Og hetta hevur verið læran av allari okkara søgu. Øll tey rættindi, sum í dag eru lívsgrundarlagið undir okkara samfelag, eru vunnin tá vit hava tikið ábyrgd sjálv, hava reist okkum og hava virkað sum ein sjálvstøðug tjóð. Og í øllum hesum førum hava vit í langsámiliga tíð spilt orku og møguleikar burtur, tí afturhaldið hevur tvíhildið um, at onkur annar skuldi "hjálpa" okkum og "geva" okkum okkurt framíhjá í teirri ófrælsu støðuni sum hjáland.

Lat meg bert nevna trý dømi:

- Í 20 ár stríddist Tjóðveldi fyri at fáa egið fiskimark. Seinni tóku fleiri undir. Men Danmark kundi ikki arbeiða fyri hesum, tí tey høvdu góðar handilsavtalur um at flyta smør, egg og bacon til Bretlands. Tí sluppu bretar at trola inn í klettin heilt fram til 1964. Tað hevur kostað Føroyum milliardir í peningi og mistum møguleikum og menning.

- Í 30 ár stríddist Tjóðveldi fyri at fáa ræðið á undirgrundini. Seinni tóku fleiri undir, og vit samráddust í 17 ár við Danmark. Tey vildu ikki sleppa hesum, tí tey mettu tað sum ein stóran fyrimun fyri danskt vinnulív og altjóða støðu, at hava hetta aktiv. Hvat hevur tað ikki kostað okkum í vantandi menning av oljuleiting undir Føroyum? Ikki fyrr enn vit sjálv tóku ábyrgdina, hendi nakað og møguleikarnir lótu seg upp.

- Í 30 ár hava vit stríðst fyri at fáa ræðið á okkara egna loftrúmi. Hvat hevur tað ikki kostað okkum í vantandi inntøkum menningarmøguleikum? Eins á øllum øðrum økjum fer tað at skapa arbeidsplass, inntøkur og møguleikar, tá vit taka ábyrgdina sjálv.

Og so fer eisini at vera við okkara altjóða samráðingunum um ferðandi fiskastovnar.